

PSIXOLOGIYADA FAOLIYAT TUSHUNCHASI

Sobirjonova Ruxshona Ulug'bek qizi

Chirchiq Davlat Pedagogika universiteti

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi, 1-kurs talabasi

ruhshonasobirjonova12@gmail.com

Ozodqulov Olimjon Bahodir o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Psixologiya kafedra o'qituvchisi

Ilmiy rahbar: olimjonozodqulov30@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17828731>

Annotatsiya: Ushbu tezisda psixologiyada faoliyat tushunchasining mazmuni, uning tarkibiy qismlari va inson rivojlanishidagi ahamiyati yoritilgan. Faoliyatning motiv, maqsad, amal va operatsiyalar orqali shakllanish jarayoni, shuningdek, shaxsning individual-psixologik xususiyatlari bilan o'zaro bog'liqligi tahlil qilingan. Tadqiqotda faoliyatning turli shakllari – o'yin, o'qish va mehnat faoliyatlarining psixologik asoslari ko'rib chiqilib, ularning shaxs kamolotidagi o'rni ilmiy manbalar asosida asoslab berilgan. Natijada, faoliyat insonning psixik rivojlanishining yetakchi omili ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Psixologiya, faoliyat, motivatsiya, ehtiyoj, maqsad, psixik jarayonlar, faoliyatning tuzilishi, shaxs, faoliyat turlari, amaliy psixologiya, ijtimoiy faoliyat, kognitiv jarayonlar.

Abstract: This thesis covers the content of the concept of activity in psychology, its components and its significance in human development. The process of formation of activity through motives, goals, actions and operations, as well as its relationship with the individual psychological characteristics of the individual, is analyzed. The study examines the psychological foundations of various forms of activity - play, study and work activities, and substantiates their role in the development of the individual on the basis of scientific sources. As a result, it is emphasized that activity is a leading factor in the mental development of a person.

Keywords: Psychology, activity, motivation, need, goal, mental processes, structure of activity, personality, types of activity, applied psychology, social activity, cognitive processes.

KIRISH

Psixologiya fanida inson faoliyatining mazmuni, tarkibi va rivojlanish mexanizmlarini o'rganish alohida ilmiy yo'nalish sifatida shakllangan bo'lib, bugungi kunda u zamonaviy pedagogika, sotsiologiya, neyrobiologiya va menejment bilan uzviy bog'langan. Faoliyat insonning ichki psixik jarayonlarini tashqi muhit bilan bog'lovchi ko'prik vazifasini bajaradi. Shu sababli faoliyatning tuzilishi, motivatsion omillari, maqsadga yo'naltirilganligi va uning psixik taraqqiyotdagi o'rni psixologiya fanining eng muhim tadqiqot ob'ektlaridan biri hisoblanadi. Faoliyat insonning ehtiyojlari, qiziqishlari va shaxsiy xususiyatlariga tayanib shakllanadi. Har bir subyekt muayyan maqsad sari yo'naltirilgan harakatlarni bajararkan, u nafaqat natijaga erishadi, balki jarayon davomida o'zini ham o'zgartiradi. Shuning uchun faoliyat psixologiyasi shaxs rivojlanishining asosiy manbai sifatida qaraladi. Bugungi globallashuv davrida esa insonning kasbiy kompetensiyalari, o'qish va mehnat jarayonidagi faolligi, o'zini boshqarish ko'nikmalari aynan faoliyat mexanizmlarini to'g'ri anglashga tayanadi.

Psixologiyada faoliyatning o'ziga xosligi shundaki, u ong bilan chambarchas bog'liq. Inson o'z maqsadini anglaydi, uni rejalashtiradi va xatti-harakatlarini shu maqsadga qarab boshqaradi. Bu jarayonda idrok, tafakkur, xotira, emotsiya va iroda kabi psixik jarayonlar bir butun tizim sifatida amal qiladi. Shuningdek, motivlar faoliyatning harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, ular insonni ma'lum vazifalarni bajarishga undaydi. Motivlarning barqarorligi, kuchi va mazmuni faoliyat xarakterini belgilab beradi. Shaxs, o'z faoliyati davomida jamiyatda shakllangan tajriba va qadriyatlarni o'zlashtiradi, ijtimoiy munosabatlarga kirishadi va ularning talablariga mos ravishda o'z xulq-atvorini boshqaradi. Shu nuqtai nazardan psixologiyada faoliyat nafaqat individual jarayon, balki ijtimoiy hodisa sifatida ham talqin qilinadi. Bu esa tadqiqot mavzusining dolzarbligini yanada oshiradi, chunki zamonaviy jamiyatda insonning muvaffaqiyati uning faoliyatni to'g'ri tashkil qila olishi, tashabbus ko'rsatishi va o'z imkoniyatlarini samarali yuzaga chiqarishi bilan belgilanadi.

Mazkur tezisning asosiy g'oyasi shundan iboratki, inson faoliyati shaxsning psixik rivojlanishida yetakchi o'rin tutadigan murakkab va tizimli jarayondir. Faoliyat orqali inson nafaqat tashqi dunyo bilan munosabatga kirishadi, balki o'z ichki psixologik tuzilmasini ham shakllantiradi va takomillashtiradi. Shu bois har qanday faoliyatning mazmuni, motivlari, maqsadi va natijasi shaxs taraqqiyotining darajasini belgilovchi omil hisoblanadi. Faoliyat jarayonida insonning aqliy jarayonlari faol harakatga keladi, yangi bilimlar hosil qilinadi, tajriba to'planadi va malakalar shakllanadi. Insonning ehtiyoj va qiziqishlari faoliyatning boshlanishiga turtki bo'lib, motivlar uni maqsad sari yo'naltiradi. Maqsadning aniqligi esa butun jarayonni boshqaruvchi asosiy psixologik komponent sifatida namoyon bo'ladi. Faoliyatning samaradorligi shaxsning o'zini boshqarish qobiliyati, irodaviy sifatleri va emotsional barqarorligiga bevosita bog'liq. Faoliyat insonning ijtimoiylashuv jarayonida ham muhim o'rin egallaydi. Inson jamiyat bilan o'zaro ta'sirga kirishar ekan, mehnat, o'qish, muloqot kabi faoliyat turlari orqali tajriba orttiradi, yangi rollarni egallaydi va ijtimoiy me'yorlarni o'zlashtiradi. Shu sababli faoliyatni faqat psixik jarayonlar bilan bog'liq bo'lgan individual hodisa sifatida emas, balki shaxsning jamiyatdagi o'rnini belgilovchi ijtimoiy mexanizm sifatida ham ko'rish zarur. Asosiy g'oya sifatida ta'kidlash mumkinki, faoliyat psixologiyasi insonning rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi va shaxs sifatida shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Har qanday faoliyat insonning ichki dunyosini boyitadi, o'ziga bo'lgan ishonchini kuchaytiradi, kreativ fikrlashni rag'batlantiradi va yangi natijalarga erishishga yo'naltiradi. Shuning uchun faoliyatni ilmiy asosda o'rganish, uni tahlil qilish va samarali tashkil etish shaxsning har tomonlama kamoloti uchun muhim ahamiyatga ega.

Faoliyat jarayonida amaliy harakatlar bilan bir qatorda ichki ruhiy holatlar ham shakllanadi. Harakatlarni bajarish jarayonida shaxsda mas'uliyat, diqqat, irodaviy zo'r berish, refleksiya kabi sifatlar kuchayadi. Inson o'z faoliyati natijalariga baho berar ekan, u o'ziga nisbatan talabchan bo'lib boradi, o'zini tahlil qilish, xatolarni anglash va ularni to'g'rilashga intilish kabi psixologik kompetensiyalarni rivojlantiradi. Bularning barchasi faoliyatning rivojlantiruvchi funksiyasi bilan bog'liq. Faoliyat shaxsning ijtimoiy tajribani o'zlashtirishida ham asosiy vosita hisoblanadi. Inson jamiyatda muayyan faoliyat turlarini bajarish orqali ijtimoiy rollarni egallaydi, mehnat ko'nikmalarini o'zlashtiradi, madaniy qadriyatlarni qabul qiladi va ijtimoiylashadi. Ayniqsa, ta'lim jarayonida faoliyatning ahamiyati beqiyosdir, chunki o'quvchi aynan faol faoliyat orqali bilimlarni amaliyot bilan bog'laydi, nazariy tushunchalarni shaxsiy tajriba asosida mustahkamlaydi.

Psixologiyada faoliyatning yana bir muhim jihat – uning shaxs rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siridir. Faoliyat jarayonida shaxs o'z qobiliyatlarini sinaydi, yangi malakalarni egallaydi, mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish, ijodiy yondashish kabi ko'nikmalarni rivojlantiradi. Agar shaxs faoliyat jarayonida muvaffaqiyatga erishsa, unda o'z-o'ziga ishonch ortadi, motivatsiya kuchayadi. Aksincha, muvaffaqiyatsizliklar esa shaxsning o'zini baholashiga ta'sir qilib, o'z ustida ishlashga undashi mumkin. Shu bois faoliyatni tashkil etish jarayonida psixologik omillarni to'g'ri inobatga olish muhimdir. Faoliyat nazariyasiga ko'ra, har qanday faoliyat tarkibida predmet, motiv va maqsad bor. Inson aynan predmetli faoliyat orqali borliqni ongli ravishda o'zlashtiradi. Mazkur yondashuv faoliyatning strukturasi, ichki mexanizmlari va natijalarini chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Bu esa psixologiya fanida shaxsning har tomonlama rivojlanishini to'g'ri tushunishga yordam beradi.

XULOSA

Psixologiyada faoliyat tushunchasi insonning ongli harakatlari, maqsadga yo'naltirilgan xatti-harakatlari va shaxs rivojlanishining asosiy manbai sifatida qaraladi. Faoliyat jarayonida inson nafaqat atrof-muhitni o'zgartiradi, balki o'z shaxsini, psixik jarayonlarini va ijtimoiy tajribasini ham boyitadi. Faoliyatning motiv, maqsad va amallar birligi esa psixologik tahlilning eng muhim mezoni hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, faoliyatni chuqur o'rganish shaxsning rivojlanish dinamikasini, uning qobiliyatlari shakllanishini hamda ijtimoiy tajribani o'zlashtirish mexanizmlarini izohlashda katta ahamiyatga ega. Mazkur mavzu bugungi kunda ham ahamiyatini yo'qotmay, ta'lim, tarbiya, kasbiy o'sish va ijtimoiy faoliyat sohalarida samarali amaliy yechimlar ishlab chiqish imkoniyatini bermoqda.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. G'oziyev, O. (2010). Umumiy psixologiya. Toshkent: O'zbekiston pedagogika nashriyoti.
2. Nishanova, Z. T. (2018). Psixologiya asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. Alimova, G. K. (2020). Faoliyat va shaxs psixologiyasi. Toshkent: Tafakkur.
4. Yulchiyeva, Z. (2021). Kasbiy faoliyat psixologiyasi. Toshkent: Ilm ziyo.
5. Raxmonov, S. (2019). Pedagogik va psixologik tadqiqotlar metodlari. Toshkent: Yangi asr avlodi.
6. Eshnazarov, B. (2017). O'quv faoliyati psixologiyasi. Toshkent: O'qituvchi.
7. To'rayev, M. (2022). Faoliyatning psixologik asoslari. Toshkent: Innovatsiya ziyo
8. Yulchiyeva, Z. N. (2022). Kasbiy faoliyat psixologiyasi. Toshkent: History and Page.
9. Axmetjanov, M. M., & Jumayev, U. S. (2020). Kasbiy faoliyat psixologiyasi (darslik). Toshkent: Fan va Texnologiya.
10. NamDU (2024). Kasbiy psixologiya. Namangan: Namangan davlat universiteti nashriyoti.
11. Farfiyev, Kasbiy psixologiya. Toshkent: O'zbekiston Ichki Ishlar Vazirligi nashriyoti.
12. Mehnat psixologiyasi va kasb psixologiyasi: psixologik-asoslar. (n.d.) Toshkent: O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarining darslik-materiallari.